

VERGİ DAVASININ KONUSU VE KAPSAMI

Dava, bir başkası tarafından subjektif hakkı ihlal edilen veya tehlikeye sokulan veya kendisinden haksız bir talepte bulunulan kimsenin, mahkemeden hukuki koruma istemesidir.

Bir subjektif hakkın mahkemeler aracılığıyla ileri sürülmesi yetkisine dava hakkı denilmektedir. Dava hakkı, Anayasa ile teminat altına alınmaktadır. Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adli yargılanma hakkına sahiptir.

VERGİ DAVASINA KONU İŞLEMLER

Vergi, resim, harç gibi kamu gelirlerine ve gümrük vergilerine ilişkin vergilendirme işlemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar vergi davasının konusunu oluşturmaktadır.

Verginin ikmalen, resen ya da idarece tarh edilmesi;

- Vergi dairesince ceza kesilmesi;
- Takdir ve tadilat komisyonu kararlarına dayanarak vergi salınması;
- Tevkif yoluyla vergi alınması

Hallerinde vergi davası açılabilir.

Tahsil aşamasında ise;

- Teminat istenilmesi,
- Tahakkuka ve ihtiyati tahakkuka dayanan ihtiyati haciz uygulanması,
- Ödeme emri tebliğ edilmesi,
- Haciz uygulanması ve malların paraya çevrilmesi,
- Tecil ve terkin taleplerinin reddedilmesi işlemlerine karşı dava açılması mümkündür.

Vergi yargılaması hukukunda, yukarıda belirtilen haller dışında, hatalı beyanda bulunmuş olması; vergilendirme işlemlerinde yapılmış olan hatanın düzeltilmesi talebinin reddi üzerine yapılan şikayet başvurusunun reddedilmesi; uzlaşmanın sağlanamamış olması; ihtirazi kayıtlı beyanda bulunması; takdir komisyonunun vergi ödevlisinin başvurusu üzerine matrah tespit etmesi ve emlak vergisine ait bir kısım bedel ve değerlerin tespitine ilişkin kararları dolayısıyla da dava açmak mümkündür.

Takdir ve tadilat komisyonu kararlarına karşı vergi idaresinin dava açması mümkündür.

Takdir komisyonu kararına karşı vergi ödevlisi tarafından dava açılmamasının bazı istisnaları bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, emsal bedelinin vergi ödevlisini başvurusu üzerine takdir komisyonu tarafından belirlenmesi halidir. İkincisi, mücbir sebep halinde beyan edilecek matrahın belirlenmesi için takdir komisyonuna başvurulması halidir.

Gümrüklerde alınan vergilerle ilgili uyuşmazlıklar, temelde diğer vergilerin tabi olduğu usullere tabi olmakla birlikte, bu vergilere karşı dava açılmadan önce, idare içindeki itiraz mercilerine başvurulmuş olması gerekmektedir.

Vergi davasıyla ulaşılmak istenen sonuç;

- İşlemin iptali,
- Verginin terkinini,
- Vergi daha önce tahsil edilmişse onun iadesi,
- İhtiyati haciz ya da haciz uygulanmışsa bunun kaldırılmasıdır.

VERGİ DAVASININ NİTELİĞİ

Türk hukuk sistemi içinde vergi uyuşmazlıklarına idari yargıda bakılmakta ve idari dava türleri içinde sonuca ulaşılmaması kabul edilmektedir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda İdari Dava Türleri

- İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan iptal davaları ile
- İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan tam yargı davaları olarak belirtilmektedir.

Doktrinde, para ile ölçülebilen bir hak ihlalinin söz konusu olması nedeniyle vergi davalarının tam yargı davası olduğu düşünülse de vergi davalarının iptal davası olduğu yönündeki görüş egemendir.

Vergi davasının genellikle iptal davası niteliği taşıdığı, istisnaen tam yargı davası şekline de bürünebileceği kabul edilmelidir.

Vergi uyuşmazlıklarının iptal ve tam yargı davalarına benzer yönleri bulunmakla birlikte, kendine özgü ilkeleri ve bu dava türlerine benzemeyen taraflarının da olduğu unutulmamalıdır. Vergi uyuşmazlıklarında, mahkeme vergi idaresinin işlemini iptal etmekle yetinmeyip uyuşmazlığı çözüme kavuşturmaktadır. Vergi mahkemesinin uyuşmazlığı çözmek için verdiği kararın, idarenin yerine geçerek karar verme anlamına gelmediği kabul edilmektedir.

VERGİ DAVASINDA TARAF

TARAF KAVRAMI

Vergi davalarında bir davacı, diğeri davalı olmak üzere iki taraf vardır.

Dava, mahkemeden hukuki koruma talep etmek anlamına gelmektedir. Dava açarak mahkemeden hukuki koruma talep eden kişiye davacı, kendisine karşı hukuki koruma talep edilen kişiye ise, davalı denilmektedir.

TARAF EHLİYETİ

Taraf ehliyeti, davada taraf olabilme; yargılama usulüne ilişkin hukuki ilişkinin süjesi olabilme ehliyetidir. Taraf ehliyeti, medeni (maddi) hukuktaki medeni haklardan yararlanma (hak) ehliyetinin yargılama hukukunda büründüğü şeklidir.

Medeni haklardan yararlanma (hak) ehliyeti bulunan her gerçek ve tüzel kişi, davada taraf (olabilme) ehliyetine de sahiptir.

Kamu tüzel kişiliği ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulmaktadır. Kamu tüzel kişileri taraf ehliyetine sahiptir.

Kamu tüzel kişilerin başında Devlet yer almaktadır. Bakanlıkların Devlet tüzel kişiliğinden ayrı ve bağımsız bir tüzel kişilikleri bulunmamaktadır. Çünkü, bakanlıklar Devlet kamu tüzel kişiliğinin birer organıdır. Bakanlıklar, Devlet tüzel kişiliğinin bir organı oldukları için, davada taraf ehliyetine sahiptir.

İl özel idareleri, köyler ve belediyeler Kamu tüzel kişiliğine sahip olup, bu nedenle taraf ehliyetine de sahiptir.

Kamu iktisadi teşebbüsleri (yani, iktisadi devlet teşekkülleri ile kamu iktisadi kuruluşları) ve bunlara bağlı müesseseler tüzel kişiliğe ve taraf ehliyetine sahiptir.

Davada tarafların tarafa ehliyetine sahip olmaları dava şartlarındandır. Davanın taraflarından birinin taraf ehliyetine sahip olmadığı mahkeme tarafından kendiliğinden incelenmesi; tarafların da davanın sonuna kadar bunu ileri sürmesi mümkündür.

DAVA EHLİYETİ

Dava ehliyeti, kişinin kendisinin bizzat veya yetkili kılacağı bir temsilci (vekil) aracılığı ile bir davayı, davacı veya davalı olarak takip etme ve usul işlemlerini yapabilme ehliyetidir.

Fiil ehliyetine sahip olan bütün gerçek ve tüzel kişiler, dava ehliyetine de sahiptir. Reşit ve temyiz kudretine sahip olan kişiler fiil ehliyetine ve dolayısıyla dava ehliyetine de sahiptir.

Tüzel kişiler fiil ehliyetine sahip olduklarından, dava ehliyetine de sahiptir; dava ehliyetini organları aracılığıyla kullanmaları gerekir.

Dava ehliyeti, taraflara ilişkin dava şartlarındandır. Ehliyet konusu, ilk inceleme konuları arasında yer almaktadır. Mahkemenin, tarafların dava ehliyetine sahip olup olmadığını kendiliğinden incelemesi/araştırması gerekir.

TARAF SIFATI (HUSUMET)

Sıfat, dava konusu subjektif hak (dava hakkı) ile taraflar arasındaki ilişkidir.

Bir davada taraf olarak gösterilen kişiler taraf ve dava ehliyetine sahip olsalar bile, bu kişilerden birinin o davada gerçekten davacı ve davalı olmak sıfatı yoksa, dava konusu hakkın esasına ilişkin bir karar verilemez; davanın, sıfat yokluğundan (husumetten) reddedilmesi gerekir.

Bir subjektif hakkı dava etme hakkı, kural olarak o hakkın sahibine aittir.

Taraf sıfatı dava şartı değildir. Çünkü, bir kişinin belli bir davada gerçekten davacı ve davalı sıfatına sahip olup olmadığı hususu, usul hukuku sorunu olmayıp, dava konusu hakkın özüne ilişkin bir maddi hukuk sorundur. Bir kimsenin hak sahibi olup olmadığı, davanın esasına girilerek tespit edilebilmektedir. Bu durumda ise dava, esastan kabul veya reddedilmektedir.

VERGİ DAVASININ TARAFLARI

Davacı

Vergi Usul Kanunu'nun 377. Maddesi, yükümlülerle adına ceza kesilen kişilerin vergi davası açabileceğini belirtmektedir.

Vergi dairesi başkanlıkları ile vergi daireleri dava açabileceği gibi, il özel idareleri ve belediyeler de dava açabilmektedir. Vergi daireleri, tadilat ve takdir komisyonlarının belirledikleri matrahlarla karşı dava açabilmektedir. Vergi dairelerinin davacı olması, idari/vergi yargı(sın)da idarenin esas olarak davalı olması kuralının istisnasını oluşturmaktadır. Ayrıca, bazı kamu idareleri de takdir komisyonu kararlarına karşı dava açabilmektedir. Nitekim, takdir komisyonlarının emlak vergisi uygulamasında esas alınması gereken arsalara ve arazilere ait asgari ölçüde birim değer tespitlerine karşı belediye başkanlığı ile köy muhtarlıklarının dava açması mümkündür.

Bazı özel durumlarda belli kuruluşlara da dava açma hakkı tanınmaktadır. Emlak vergisiyle ilgili olarak belirlenen bina metrekare normal inşaat maliyet bedellerine karşı Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Türkiye Borsalar Birliği'nin dava açabilme yetkisi buna örnektir. Ayrıca, takdir komisyonlarının emlak vergisi uygulamasında esas alınması gereken arsalara ve arazilere ait asgari ölçüde birim değer tespitlerine karşı, arsalara ait olan kararların kendilerine tebliğ edildiği il ve ilçe merkezlerindeki ticaret odaları, ziraat odaları, ilgili mahalle ve köy muhtarlıkları ile belediye başkanlıkları; araziye ait olan kararların kendilerine tebliğ edildiği il merkezlerindeki ticaret ve ziraat odaları ile belediye başkanlıklarında dava açması mümkündür.

Davalı

Genel olarak vergi davalarında, idare davalı durumundadır. Ayrıca, vergi yargılaması usulünde, takdir ve tadilat komisyonu kararları aleyhine vergi idaresinin dava açabilmesi de, idarenin istisnaen davacı olmasına bir başka örnek teşkil etmektedir.

Vergi davalarında davalının gösterilmesi şarttır. Ancak gösterilmediği veya yanlış gösterildiği takdirde mahkeme kendiliğinden doğru hasmı belirlemektedir. Vergi yargısında davalı mutlaka idaredir.

Davaya Vekalet

Vergi hukukunda vekil aracılığıyla temsil anlamında vekalet ile vergi yargılaması hukukunda vekalet birbirinden farklıdır. Vergi hukukunda vergi ödevlisini temsil etmek için hukukçu ve/ya avukat olmak gerekli değildir. Vekil olacak kişinin avukat olma şartı sadece ve yalnızca ilgilinin vergi yargısı organları önünde temsil edilmesi halinde aranmaktadır. Bu bağlamda, vergi ödevlisi adına tebligat kabul edilmesi, uzlaşmaya başvurulması, hataların düzeltilmesi, iade, mahsup ve takas başvurusunda bulunma, beyanname verme gibi yargı yoluna başvurma anlamına gelmeyen tüm idari/vergilendirme işlemler(in) yapılmasında vekil olmak için avukat olmak gerekmemektedir.

Vergi yargılaması hukukunda, avukat olmayan vekil tarafından dava açılması, ilk incelemede dikkate alınması gereken bir husustur. Davanın, dava açma ehliyeti olan kişinin

avukat olmayan vekili tarafından açılması halinde, 30 gün içinde bizzat veya avukat aracılığıyla dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verilmesi gerekir.

ÜÇÜNCÜ KİŞİLERİN TARAFLARIN YANINDA YER ALMASI

Davanın konusunda ve taraflarında herhangi bir değişme olmaksızın, üçüncü kişilerin tarafların yanında yer alması imkanı vardır.

Davaya Katılma

Başkası tarafından açılmış bir davanın sonucundan etkilenecek olan bir kimsenin, davacı veya davalının yanında yer almasına davaya katılma ya da kısaca müdahale denilmektedir.

Davanın İhbarı

Davanın ihbarı, davanın üçüncü kişiye bildirilmesidir. Davanın ihbarı yolu ile üçüncü kişinin, ihbarı yapanın yanında yer alması, davaya katılması, ona yardımcı olması, hatta onun yerini alması istenmektedir.

VERGİ YARGILAMASI HUKUKUNDA GÖREV VE YETKİ

GÖREV

Görev, bir uyuşmazlığa hangi yargı koluna ait mahkemelerin ya da bir yargı kolunda yer alan mahkemelerden hangisinin bakması gerektiğini ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Vergi uyuşmazlıklarına genel idari yargı kolunda yer alan mahkemelerden vergi mahkemeleri bakmakla görevlidir. Ancak, Danıştay da bazı durumlarda ilk derece mahkemesi olarak vergi uyuşmazlıklarına bakabilmektedir.

Vergi Mahkemeleri;

- Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzer mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları,
- Yukarıda belirtilen konularda Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davaları,
- Diğer kanunlarla verilen işleri çözümler.

Danıştay, ilk derece mahkemesi olarak;

- Bakanlar Kurulu Kararlarına,
- Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere,
- Birden çok vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere, karşı açılacak iptal ve tam yargı davalarını karara bağlamak görevlidir.

YETKİ

Yetki, bir uyuşmazlığa görevli mahkemelerden hangi yerdeki mahkemenin bakması gerektiğini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır.

Vergi uyuşmazlıklarında yetkili mahkeme;

- Uyuşmazlık konusu vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükleri tarh ve tahakkuk ettiren, zaman ve cezaları kesen;
- Gümrük Kanunu'na göre alınması gereken vergilerle Vergi Usul Kanunu gereğince şikayet yoluyla hata düzeltme taleplerinin reddine ilişkin işlemlerde; vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümleri tarh ve tahakkuk ettiren;
- Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un uygulanmasında ödeme emrini düzenleyen;

»»» Diğer uyuşmazlıklarda dava konusu işlemi yapan vergi dairesinin bulunduğu yerdeki vergi mahkemesidir.

Genel yetki kuralının iki istisnası vardır. Bunlardan birincisi, merci tayinidir. Merci tayini, bir mahkemenin fiili veya hukuki engel sebebiyle davaya bakamaması veya mahkemelerin yargı çevrelerinin tayininde tereddüt olması durumunda genel yetki kuralından ayrılarak davanın tayin edilecek başka yer mahkemesi tarafından görülmesidir.

Genel yetki kuralının ikinci istisnası, bağlantılı davalardır. Bağlantılı davalar, aynı maddi ve hukuki sebepten doğan ya da biri hakkında verilecek hüküm diğerini etkileyecek nitelikte olan davalardır.